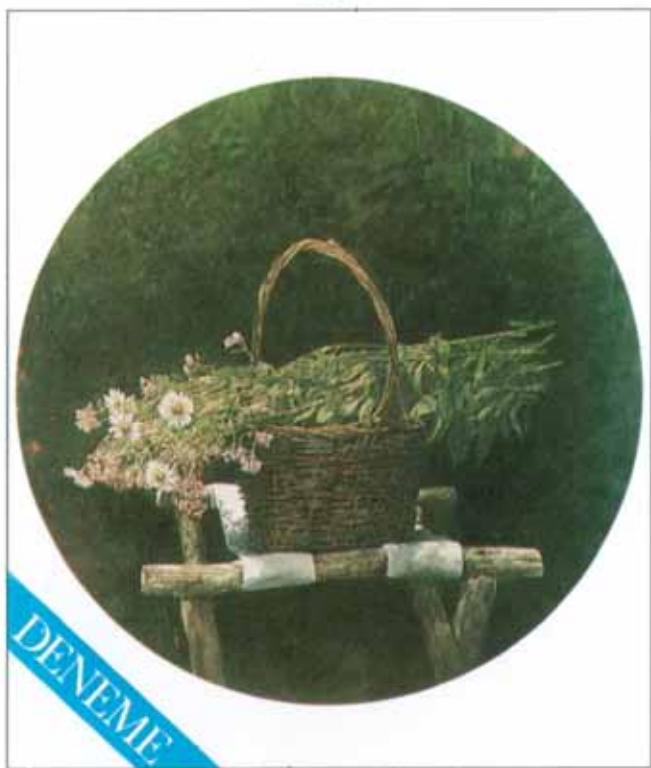

Marguerite Duras

SOMUT
YAŞAM

Fransızca aslından
çeviren
BERTAN ONARAN

Marguerite Duras

SOMUT
YAŞAM

CAN

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

ISBN 975-510-699-5

© P.O.L. éditeur, 1987 / Onk Ajans Ltd. Şti.
Can Yayınları Ltd. Şti. (1996)

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Eko Basımevinde basıldı. (1997)
Dizgi: Gülay Altunkaynak

Marguerite Duras

SOMUT
YAŞAM

MARGUERITE DURAS
JÉRÔME BEAUJOUR'A
ANLATIYOR

DENEME

Fransızca aslından
çeviren
BERTAN ONARAN

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi. No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

Özgün adı
La Vie Matérielle

MARGUERITE DURAS'IN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI

BAHÇE / *roman*
BİR KIŞ GÜNÜ ÖĞLEDEN SONRA / *roman*
HİROŞİMA SEVGİLİM / *senaryo*
SEVGİLİ / *roman*
KUZEY ÇİNLİ SEVGİLİ / *roman*
KONSOLOS YARDIMCISI / *roman*
MAVİ GÖZLER SİYAH SAÇLAR / *roman*
PASİFİK'E KARŞI BİR BENT / *roman*
YAZMAK / *deneme*

1914 yılında Çin hindi'nde doğan Duras, gençliğini geçirdiği bu ülkenin atmosferinden ve olaylarından derinden etkilendi. 18 yaşında Paris'e geldi; hukuk, matematik ve siyaset bilimi okudu. Komünist partiye katıldı. İlk romanı *Les Impudents*'ı 1943 yılında yayımladı. Özyaşamöyküsel bir roman olan *Sevgili* ile 1984'te Fransa'da *Goncourt Ödülü*'nü aldı. Çok sayıda roman dışında, birçok senaryoya da imza attı. Bütün eserlerinde edebiyatı sorguladı. 1960 Cannes Film Festivalinde gösterilen *Hiroşima Sevgilim*, Duras'ı ününün doruğuna çıkardı. Duras 1996 yılının Mart ayında 81 yaşında öldü.

Bu kitap bize vakit geçirtti. Sonbahar başından kış sonuna dek. Çok azı dışında, bu metinlerin hepsi Jerôme Beaujour'un ses alma makinesine söylendi. Metinler, kâğıda döküldükten sonra, tarafımızdan okundu. Eleştirimizi yaptıktan sonra, ben onları düzeltiyordum, Jerôme Beaujour da okuyordu. Başlarda zor bir işti. Kısa süre sonra soruları kaldırıp attık. Birtakım konuları ele aldık, sonra onları da bıraktık. Çalışmanın son bölümünü metinleri kısaltmaya, hafifletmeye, rahatlatmaya ayırdım. Ortak kararımızla. Dolayısıyla, metinlerin hiçbiri tamamlanmış, eksiksiz değildir. Hiçbiri de ele alınan konuda genel olarak düşündüklerimi yansıtmaz, çünkü toplumsal haksızlığın dışında, hiçbir konuda hiçbir şey düşünmem genellikle. Kitap, olsa olsa kimi zaman, kimi günler, hangi konuda neler düşündüğümü dile getiriyor. Dolayısıyla, düşüncelerimi de yansıtıyor. Totaliter, daha doğrusu kesin düşüncenin ağır kaldırım taşıını taşımam içimde. Bu yarıdan korudum kendimi!

Bu kitabın başı, sonu, ortası yok. Varlık nedeni bulunmayan kitap olmayacağına göre, bu kitap bir kitap değil. Bir günce değil, güncelilik yok içinde, günlük olaylardan doğdu. İsterseniz bir okuma kitabı diyelim. Romandan uzak, ama roman yazımına, örneğin günlük yayın organında bir yazının kaleme alınmasından daha yakın – sözlü olduğundan, bu epeyce garip bir olgu doğrusu. Yayınlayıp yayınlamamakta kararsızlık geçirdim, ama tasarlanmış ya da yazılmakta olan hiçbir kitapsal oluşum, 'Somut Yaşam'ın şu yüzer gezer yazımını, birlikte yaşadığımız şu zaman diliminde, benimle ben, sizinle ben arasındaki şu gidiş-gelişleri içeremezdi.

Marguerite Duras

KİMYASAL KOKU

1986'da, Haziranın yarısıyla Ekimin yarısı arasında, dört ay Trouville'de kalmış olacağım, yaz süresinden bile daha uzun bir zaman. Trouville'den uzaklaşır uzaklaşmaz, ışığımın bir parçasını yitirmiş gibi oluyorum. Yalnız dimdik gelen güneş ışığını değil, kapalı havadaki belli belirsiz beyaz ışığı da, fırtınalı havaların kömürlü ışığını da. Yaz sonunda bu yerden uzaklaşınca, Atlas Okyanusunun altından kopup gelen gökleri, 'uzun yoldan gelen' bu gezgin gökleri yitiriyorum. Sonbaharda, açık denizdeki sisi, rüzgârı, Le Havre'in petrol kökenli sıvışkan karasını, o kimyasal kokuyu yitiriyorum. İnsan sabah erken kalkınca, Kara Kayalar Otelinin hafifçe Kuzey'e taşınmış ayrıntılı çizimini ıssız kumsalda görebiliyor. Derken, saatler ilerledikçe, gölge yavaş yavaş yüksekliğini yitirip gözden siliniyor.

Yıllarca, Neauphle, Trouville ve Paris'teki evler arasında gidip geldim. Neauphle'dan ayrılmamak için, tam on yıl Trouville'e gitmedim, hatta ortak mülkiyetin yüksek giderlerini karşılayabilmek üzere oradaki evi yazın kiraya bile verdim. O yıllarda, Neauphle'da tek başıma yaşıyordum, böylece, Kara Kayalar Otelinde uzun süre kimseyle tanışmadım. Yazı geçirmek üzere bir yere gitmem gerekse, bütün köy halkını tanıdığım Neauphle-le-Château'ya yerleşiyordum.

Hiçbir zaman rahat edebileceğim yerde olamadım, hep dolandım durdum; bir yer, bir vakit geçirme biçimi aradım, belki Neauphle'un dışında, kimi yazlar, belli bir

mutlu mutsuzluğu yaşadığım bu küçük köyün dışında, hiçbir zaman bulunmak istediğim yerde olamadım. Onu sevmenin umutsuzluğu, *L'Homme atlantique*'teki kapalı bahçede, şimdi artık yüzüstü bırakılmış bahçedeydi. Issız bahçelerin dondurucu soğuğunda, kendi içime sıkışmış olarak, bugünkü gibi gözümün önündeyim.

Yemeklere, buluşmalara, sinemaya, tiyatroya hiçbir zaman vaktinde yetişemeyen biriyim, uçaklara bile, hep ucu ucuna yetişirim. Şimdi artık kendime öylesine az güvenim var ki tiyatroya bir saat önceden geliyorum. Başkalarını geç kalmış olma korkusuyla koşarken görüyor, keşifleniyorum. Kumsala her zaman insanlar evlerine dönerken inmişimdir. Kumsalda hiç kararmadım, çünkü güneşte yatmaktan, derime, saçlarıma kum yapışıp dolmasından tiksiniyorum. Ya arabamla giderken ya da İspanya veya İtalya'da dolaşırken karardım.

Bununla birlikte, yaşamımın büyükçe bir kesiminde, şöyle güneş altında uzun uzun yatmayı becermeyi ölesiye arzuladım. Epeyce sürdü bu arzum. Bütün öbür insanların yaptıklarını yapabilmek için oturup birtakım dizgeler geliştiriyordum. İşte bu yüzden her yere geç kalıyordum, bundan ötürü üzgündüm. Bütün öbür insanlar gibi yapıyordum bu işi, kumsala gidiyordum, ama akşamları. Sırf yapmış olmak için, birtakım işleri yarım yamalak yapıyordum ve yürümüyordu elbet. Böyle, kuralları gözetken, ama hiçbir zaman hoşnut kalmayan biri olduğum için üzgünüm. Yazların sonunda hep olup biteni kavrayamayan, ama arzuladığı şeyi yaşamakta geç kaldığını anlayan biri gibi şaşkın buldum kendimi. Bildiğim tek şey, oturup denize bakmak, pek az insan benim *L'Été 80*'de (80 Yazı'nda) yaptığım gibi yazabilmiştir deniz, konusunda. Evet, işte böyle: *L'Été 80*'deki deniz, yaşamadığım şeydir. Başıma gelen, ama yaşamadığım, yaşamayacağım için oturup kitaba döktüğüm şeydir. Yaşamım boyunca hep şu vakit geçirme. Bütün yaşamım boyunca.

*L'Eté 80'*den sonra bu işi sürdürebilirdim. Yalnız aynı şeyi yaparak. Denizi ve zamanı, yağmuru, gelgitleri, esen rüzgârı, güneşlikleri, yelkenleri alıp götürən rüzgârı, bir de otellerin duvarları ardında, kumsallarda çocukların bedenleri arkasına sinen rüzgârı anlatan bu günce. Ve karşımda durmuş zaman, soğuşun çekeceği büyük duvar, kutup kı-şı. *L'Eté 80* şimdi artık ömrümün biricik güncesi oldu. O kötü 80 yazında deniz kıyısında yitip gidişimin güncesi.

KARA KAYALAR'DAKİ HANIMLAR

Burada, Kara Kayalar Otelinde, yazın, her gün öğleden sonra, çoktan yaşlanmış hanımlar taraçada buluşup konuşuyorlar. Kara Kayalar'daki Hanımlar deniyor onlara. Yaz boyu, her gün, öğleden sonra. İnsan bütün ömrünce yaşamından söz edebilir, hatırı sayılır bir şeydir yaşam. Bu hanımlar taraçada, denize karşı, serinlik, alacakaranlık çökene dek konuşuyorlar. Çoğunlukla başkaları da geçiyor oradan ve kulak kabartıyorlar. Kimi zaman hanımlar bu insanları kendileriyle oturmaya çağırıyorlar. Kendi yaşamlarındaki olayları ve başka yaşamların, başka varoluşların olaylarını kıyaslanmaz bir biçimde anlatan hanımlar bunlar. Savaşın yıkıntıları üzerinde doğrulmuşlar, 40'tan beri Orta Avrupa'dan söz ediyorlar. Manş Kıyısındaki bu büyük otelde, her yıl bir araya gelenler var. Bu iş için, konuşmak için.

1940'ta yirmiyle otuz beş yaş arasındaydılar. Kimileri Fransa'da, Passy'de oturuyordu. İnsan Manş kıyısındakileri tanımamışsa, Hanım sözcüğü hiçbir şey anlatmaz.

Yazın, dostluk ağlarından, buluşmalarından, kibarlar dünyasındaki ilişkilerinden, elçilikler arası ilişkilerinden, Viyana, Paris balolarından, Auschwitz'de can verenlerden, sürgünden yola çıkarak Avrupa'yı yeniden kuruyorlar.

Proust da ara sıra gelirmiş bu otele. Bu hanımların kimileri onu tanımış olmalı. Denize bakan 111 numaralı odada kalırmış. Burada, Swann koridorlarda dolaşmış güya. Bu hanımlar çok gençken Swann geçiyor koridordan.

SÖZ OTOYOLU

Kitaba benzemeyen şu kitapta her gün, bütün öbürlerine benzeyen, sıradan bir gün boyunca yaptığımız gibi, her şeyden ve hiçbir şeyden söz etmek isterdim. Sözün büyük otoyoluna, anayoluna dalmak, hiçbir özel şey üzerinde eğlenmemek. Anlamın dışına çıkmak, hiçbir yere gitmemek, belli bir bilgi ya da bilgisizlik noktasından yola çıkmaksızın konuşmak ve sözlerin itiş kakışı arasında rastgele bir yere varmak olanaksızdır. Yapamayız bunu. İnsan aynı anda hem bilip hem bilmemeyi başaramaz. Bundan ötürü, söz konusu otoyol olmasını istediğim, aynı anda her yere gitmesi gereken şu kitap, her yere birden gitmek isteyen, ama bir seferinde yalnız bir tek yere giden, geri dönen ve herkes gibi, bütün kitaplar gibi, yeniden yola koyulan bir kitap olacak, susarsa o başka, ne var ki susmak da kâğıda dökülemiyor.

TİYATRO

Bu kış tiyatroyla uğraşacağım ve bunu benliğimden çıkaracağımı umuyorum, oynanan değil, okunan bir tiyatro yapıtı. Oyun metinden bir sürü şeyi alıp götürüyor, hiçbir katkıda bulunmuyor, tam tersine, metinden varlığı, derinliği, kasları, kanı alıp götürüyor. Bugün böyle düşünüyorum. Ama aslında çoğunlukla böyle düşünüyorum. Benliğimin derinliklerinde işte böyle düşünüyorum tiyatroyu. Ama hiçbir tiyatro okunmadığına göre, alışılmış tiyatroyu düşünmeye başlıyor, unutuyorum. Ancak, 85 Ocak'ında Rond-Point Tiyatrosundaki deneyimden sonra, burada dile getirdiğim gibi düşünüyorum – bütünüyle, kesin olarak.

Mavi Gözler Siyah Saçlar'daki gibi, başka hiçbir şey yapmayan, kıpırtısızca duran, metni kitabın dışına yalnızca sesiyle taşıyan, bütün dram sözlerde olduğu ve beden kılını bile kıpırdatmadığı halde, söylenen sözlerden ötürü bedeninin acı çektiğine herkesi inandırmak üzere birtakım el kol hareketlerine girişmeyen, yüksek sesle kitabı okuyan bir oyuncu. Herhangi bir dinsel törenin uygulayıcılarının sözlerindeki güce erişebilen bir tiyatro sözü bilmiyorum. Papa'nın çevresinde insanlar konuşup şarkı söylüyor herhangi bir vurgulama yapmadan, hiç vurgulama yapmadan; garip, dümdüz bir dille ve bu dilin ne tiyatrodaki benzeri var, ne de operada. Ermiş Jean'a Ermiş Mathieu'ye göre İsa'nın Çileleri'nin şiir gibi okunan kimi bölümlerinde ve Stravinski'nin *Bahar Ayını*, *Dinsel Ezgiler Senfonisi* gibi kimi çalışmalarında, her sesli alanının her seferinde sanki ilk

kezmiş gibi yaratıldığını, sözcük titreşene dek üstünde durulduğunu, sözcüğün sonunda kendinde sakladığı, günlük yaşamda kulağımıza hiç çalınmayan sesi dışarı vurduğunu görürüz. Ben işte yalnız buna inanırım. Hemen hemen kıpırtısız olan Gruber'in *Bérénice*'inde, birtakım devinimlerin belirmesine çok üzüldüm; bunlar sözü bizden uzaklaştırıyorlardı. Olağanüstü oyuncu Ludmilla Michael'in ağzından çıkmış da olsalar, *Bérénice*'in yakınmalarında hak ettikleri sesli alanlar yoktu. Neden burada da yalan söyleniyor? *Bérénice*'le Titus birtakım şiirli sözleri okuyan kişiler, sahneye koyucu Racine, salonsa, bütün insanlık. Neden kalkıp bunu bir salonda, bir süslenme odasında oynayalım? Dediklerim konusunda başkalarının ne düşüneceği umurumda bile değil. Siz bana *Bérénice*'i okutmak için bir salon verin, görürsünüz. *Savannah Bay*'de (Savannah Koyunda), genç sevdalıların hani şu 'dışarıdan gelen sesleri'nde bu dediğimin ilk örnekleri vardı. La Haye'de, o iki sevgili oyuncumun yardımıyla hiçbir zaman erişilememiş, çok garip bir şey oldu. Bütün tiyatroyu bakışlarıyla kavramıştı bu iki kadın oyuncu, salona bakıyorlardı, aynı zamanda, sevdalılarının öyküsü anlatıldığında tiyatrodaki neyin olup bittiğini gösteriyorlardı.

1900'den beri, ne Comédie-Française'de, ne Villar'ınların T.N.P.'inde, ne Odéon'da, ne Villeurbanne'da, ne Schaubühne'de, ne de Strehler'in Piccolo Teatro'sunda bir kadın oyunu oynandı; ne bir kadın yazar, ne de bir kadın yönetmen görüldü. Derken, Sarraute'la ben Barrault'ların tiyatrosunda oynanmaya başladık. Oysa George Sand Paris tiyatrolarında oynanmıştı. Demek ki bu iş 70 yıldan fazla, 80-90 yıl sürdü. Ne Paris'te, ne de belki bütün Avrupa'da tek bir kadın oyunu. Bunu ben bulup ortaya çıkardım. Kimse bana böyle bir şey söylememişti. Oysa bu gerçek orada, çevremizdeydi. Derken, günün birinde, Jean-Louis Barrault'dan: *Des journées entières dans les arbres*

(Günler Boyu Ağaçlarda) adlı öykümü tiyatroya uyarlayıp uyarlayamayacağımı soran bir mektup aldım. Kabul ettim. Uyarlama denetimden döndü. Oyunun oynanabilmesi için 1965'i beklemek gerekti. Başarı büyük oldu. Ama hiçbir eleştirmen yaklaşık bir yüzyıldır Fransa'da oynanan ilk kadın oyunu olduğuna değinmedi.

GEÇENİN SON MÜŞTERİSİ

Yol Auvergne'den, Cantal'dan geçiyordu. Öğleden sonra Saint-Tropez yakınlarındaydık, gecenin bir bölümünü daha yolda geçirdik. Şimdi artık tam olarak hangi yıl olduğunu bilmiyorum, yaz ortasıydı. Yılbaşından beri tanıyordum onu. Tek başıma gittiğim bir eğlente tanımıştım. Bu da ayrı bir öykü. Tanyeri ağarmazdan önce Aurillac'ta durmak istedi. Telgraf geç kalmıştı besbelli, önce Paris'e, oradan da Saint-Tropez'ye gönderilmişti. Ölü, ertesi gün, ikinci vakti toprağa verilecekti. Aurillac'taki otelde seviştik, sonra yeniden. Sonra, sabah yeniden. Sanırım işte orada, bu yolculuk sırasında o arzu uyandı açıkça içimde. Onun aracılığıyla. Sanırım. Ama pek emin değilim. Ama hayır, hayır, onun aracılığıyla kuşkusuz, çünkü o da bu arzuma katılıyordu. Ama o, başka biri, gecenin son müşterisi gibi. Hemen hiç uyumadık ve erkenden yola çıktık. Son derece güzel ve korkunç, bir türlü bitmeyen, yüz metrede bir dönen bir yoldu. Evet, o yolculuk sırasındaydı. Ömrüm boyunca bir daha böyle bir şey olmadı. Yer çoktan hazırды. Bedende. O otel odalarında. Irmağın kumlu kıyılarında. Yer geceydi. Ayrıca şatolarda, duvarlardaydı. Avlının acımasızlığında. İnsanların acımasızlığında. Korkuda. Ormanlarda. Ağaçlı yolların ıssızlığında. Su parçacıklarında. Gökte. Irmak kıyısında bir oda tuttuk. Gene seviştik. Artık birbirimizle konuşamıyorduk. İçiyorduk. Serinkanlılıkla, vuruyordu. Yüze. Ve bedenin kimi yerlerine. Artık korkmadan, titremeden birbirimize yaklaşamıyorduk. Parkın yukarisına, şatonun girişine dek götürdü beni. Ora-

da Cenaze Törencisinin adamları, şato bekçileri, anamın kâhya kadını ve ağabeyim vardı. Annem henüz tabuta konmamıştı. Herkes beni bekliyordu. Annem. Buz kesmiş alnını öptüm. Erkek kardeşim ağlıyordu. Onzain Kilisesinde üç kişiydik, bekçiler şatoda kalmışlardı. Ben, ırmak kıyısındaki otelde bekleyen o adamı düşünüyordum. Ölmüş bulunan şu kadın ve ağlayan şu adam, oğlu için üzülüyordum. Daha sonra da hiç üzülmedim. Daha sonra noterle buluştum. Annemin vasiyetnamesinin hükümlerine boyun eğdim, kendimi mirastan yoksun bıraktım.

Parkta bekliyordu beni. Loire kıyısındaki o otelde uyuduk. Sonra, birkaç gün nehir kıyısında kalıp döndük. Öğleden sonraları, geç vakitlere dek odamızdan çıkmıyorduk. İçiyorduk. İçmek için dışarı çıkıyorduk. Odamıza dönüyorduk. Sonra, gece yeniden dışarı çıkıyorduk. Açık kahveler arıyorduk. Tam bir çılgınlıktı. Loire'dan, o yerden ayrılamıyorduk. Aradığımız şeyden söz etmiyorduk. Zaman zaman korkuyorduk. Derin bir acı içindeydik. Ağlıyorduk. Sözcük dile getirilmiyordu. Birbirimizi sevmeyişimize üzülüyorduk. Başka bir şey bilmiyorduk artık. Buydu işte birbirimize söylediğimiz. Ömrümüzde bir daha böyle bir şey olmayacağını biliyorduk, ama bu konuda hiçbir şey demiyorduk, arzumuz konusunda aynı gariplik içinde bulunduğumuzu da. Çılgınlık kış boyunca sürdü. Sonra ciddiliği azaldı, bir sevda öyküsü oldu. Daha sonra *Moderato Cantabile*'yi yazdım.

ALKOL

Neauphle'da, bilmem kaç yaz, alkolle tek başıma yaşadım. İnsanlar hafta sonları geliyorlardı. Hafta içinde, koskoca evde yalnızdım ve işte orada alkol en dolu anlamını kazandı. Alkol yalnızlığın yankısıdır ve sonunda kendini her şeye yeğlettirir. İçmek, ille de ölümü istemek değildir, hayır. Ama insan kendi eliyle canına kıydığını düşünmeden de içemez. Alkolle yaşamak, ölümü elinin altında tutarak yaşamak demektir. Alkol esrikliğiyle çılgına döndüğümüz an canımıza kıymayışımız, ölürsek bir daha içemeyeceğimizezdendir. Bayramlarda, siyasal toplantılarda, ilkin şarap, sonra sonra viski içmeye başladım. Derken, kırk bir yaşında, alkolü gerçekten seven birine rastladım, her gün, ama ölçülü içiyordu. Kısa sürede geçtim onu. Tam on yıl sürdü bu. Siroza, kan kusuncaya dek. On yıl ara verdim. İlk kez. Yeniden başladım ve sonra nedendir bilmem, yeniden bıraktım. Ardından sigarayı da bıraktım ve ancak alkolle birlikte yeniden başladım. Şimdi üçüncü bırakıştım. Hiç afyon ya da esrar içmedim. Tam on beş yıl aspirinle 'uyuşturdum' kendimi. Ama hiçbir zaman uyuşturucu kullanmadım. Başlangıçta viski, kalvados içtim, yavan içkiler derim ben bunlara; bira, Velay'nin mineçiçeğini içtim – karaciğer için en kötüsü budur derler. Son seferinde, şarap içmeye koyuldum ve hiç durmadım.

Ağzıma sürer sürmez, alkolik olup çıktım. Hemen alkolik gibi içmeye başladım. Herkesi geride bıraktım. Akşamları içmeye başladım, sonra öğleyin, sonra sabahları, en sonunda geceleri. Gecede bir kere, sonra iki saatte bir.

Marguerite Duras

SOMUT YAŞAM

Marguerite Duras, Türk okurunun yakından tanıdığı, yapıtlarını severek okuduğu bir yazar. Fransız edebiyatının unutulmaz kalemlerinden biri. *Duras*, başından beri yazıda müziği arayıp bulmuş ender sanatçılardan. *Somut Yaşam*'da da her zamanki ince duyarlılığıyla, yine aşk, kadın-erkek ilişkisi, günlük yaşamın güçlükleri, yazın gibi konulara ustaca değiniyor. "Metinlerin hiçbiri, ele alınan konuda genel olarak düşündüklerimi yansıtmaz," diyor. "Çünkü toplumsal haksızlığın dışında hiçbir konuda hiçbir şey düşünmem genellikle. Ama tasarlanmış ya da yazılmakta olan hiçbir kitapsal oluşum, *Somut Yaşam*'ın şu yüzer gezer yazımını, birlikte yaşadığımız şu zaman diliminde, benimle ben, sizinle ben arasındaki şu gidiş-gelişleri içeremezdi."

Kapaktaki resim: THOMAS WISE

ISBN 975-510-699-5

9 789755 106991